

Hulda Pedersens foredrag om kvinderne og valgloven

Taler

Hulda Pedersen
Lærer og
kvindesagsforkæmper

Kvinderne og valgloven

Naar jeg i Dag har lovet at sige lidt om Kvinderne og Valgloven — eller rettere Valglovene, saa vil jeg denne Gang — mod Sædvane — ikke først og fremmest fordybe mig i det meget, vi kunde ønske anderledes, men derimod til en Forandring paapege de Fremskridt og Fordele de to sidste Valglove, trods alt, byder Kvinderne — nemlig Loven af 11 [sic] April 1920 om Valg til Rigsdag og Loven af 29. Marts 1924 om kommunale Valg. Det er nemlig bleven mig mere og mere klart, at hvis vi Kvinder virkelig kendte og forstod de Fordele, disse Love byder os, og hvis vi virkelig benyttede os af dem, saa vilde det, trods Kvindernes Uvilje mod at lade sig opstille, ikke se saa lidt anderledes ud med den kvindelige Repræsentation paa Rigsdagen og i de kommunale Raad, end det i øjeblikket gør.

Særlig med Hensyn til Kommunevalgene har vi, takket være Loven af Marts 24, bedre Chancer end før. Det beklagelige er, at de fleste af os ved intet om dette. Det gaar med Kvinderne som med Mændene; Valglove er saa kedelige og besværlige at have med at gøre, dem interesserer man sig ikke for. Man nøjes med de mest nødtørftige Instrukser forud for de paagældende Valg, og det slaar man sig til Ro med som saare tilstrækkeligt. Men dette er et stort Fejlgreb, og jeg tænker, det er for at virke forebyggende i den Retning, at man har ønsket denne sag frem til Behandling paa Fællesmødet i Dag.

Lad os da først se lidt paa den sidste kommunale Valglov.

Det ny, som særlig har Interesse for os, findes i Afsnittene om »Kandidatlister« S. 14, »Afstemning« S. 20, Stemmeoptælling« S. 27, »Opgørelse af Valget« S.

30 og gaar først og fremmest ud paa, at man ikke længer er nødt til at stemme paa en Liste i sin Helhed, men at man, om man ønsker det, kan stemme paa en enkelt Person. Dette er den første og vigtigste Forbedring; en anden er den om Listeforbund, en Bestemmelse, som ogsaa er til Gunst for dem, man er tilbøjelig til at udelukke.

Lad os tage et Eksempel fra en Kommune med et Stemmetal svarende til en stor Landkommune eller en mindre Bykommune.

Her er opstillet 4 Lister, og Stemmesedlerne trykkes efter følgende Skema:

A. ()

Her skrives Navnene paa Kandidaterne i den af Stilleren (Partiet) angivne Orden.

B. ()

Som ovenfor.

C. ()

Som ovenfor.

D. ()

Som ovenfor.

Som de ser, er hver Liste betegnet med et Bogstav; i Parantesen kan en nærmere Betegnelse paa højst 2 Ord indføres.

Kommunalbestyrelserne i Kommuner, hvor der er flere end 2000 Vælgere, kan dog bestemme, at Kandidaternes Navne ikke skal opføres paa Stemmesedlerne. Vedtages en saadan Bestemmelse, skal der paa Stemmesedlerne i hver Kandidatlistes Felt og umiddelbart under dennes Betegnelse vare indrettet en tom Rubrik, stor nok til at Vælgeren her kan skrive et Navn. I Stemmerummene skal der i saa Fald anbringes Opslag med samtlige Kandidatlister og deres Navne.

Naar Afstemningen er til Ende, opgøres det, hvor mange Stemmer, der er falden paa hver Liste. Det viser sig, at Liste A har faaet 1400 St., Liste B. 600 St., Liste C. 1200 St. og Liste D. 300 St. Ud af disse Tal finder man ved Hjælp af det d'Hondtcke Forholdstal, hvor mange kandidater, hver Liste kan tilkomme af de

15, der skal vælges i denne Kommune. Det viser sig, at Liste A. skal have 6 Kandidater valgt, Liste B. 3 Kand., Liste C. 5 Kand, og Liste D. 1 Kand. Hvorledes man kommer til disse Tal, behøver jeg vist ikke her at komme ind paa. Derimod er vi nødt til at se nærmere paa, hvorledes man finder ud af hvilke af Listens Kandidater, der er valgt; her er nemlig et Moment, som har særlig Interesse for os. Dog behøver vi kun at gøre disse Udregninger for een af Listernes Vedkommende, idet det gaar paa samme Melodi for dem alle.

Vi vælger A, Listen med det største Stemmetal. AF A's 1400 Vælgere har 910 sat X ved en bestemt Person paa Listen, disse Stemmer kaldes personlige Stemmer, Resten er Listestemmer, d. v. s., de er paa gammeldags Manér givet til Listen i sin Helhed.

Paa Liste A. er opstillet 11 Kandidater, nemlig

Nr. 1. Marius Povlsen der har faaet 260 pers. St.

- 2. Lars Frederiksen > > > 10 > >

- 3. Sofie Larsen > > > 30 > >

- 4. Søren Sørensen > > > 10 > >

- 5. Marinus Jensen > > > 120 > >

- 6. Kristian Mogensen > > > 10 > >

- 7. Erik Eriksen > > > 140 > >

- 8. Sofie Berthelsen > > > 10 > >

- 9. Anna Vedel > > > 250 > >

- 10. Erik Therkildsen > > > 10 > >

- 11. Kristine Markussen > > > 60 > >

Af disse 11 er altsaa 6 valgt. Men hvem? For at blive klar over det, skal vi først have Fordelingstallet, et Tal, der bliver forskelligt for hver enkelt Liste. Fordelingstallet findes ved, at man dividerer Listens Stemmetal med et Tal, der

er een større end det Antal Medlemmer der skal vælges paa vedkommende Liste og dernæst for højer det udkomne Tal til det nærmeste hele Tal. Her bliver det altsaa $(1400/(6+1)) + 1 = 201$. For delingstallet er 201.

Som De ser, har Nr. 1 260 pers. St. d. v. s., han har 50 St. over Fordeligstallet og er valgt.

Vælgerne har foretrukket ham som Nr. 1, og Partiet har ogsaa foretrukket ham saa her er skøn Enighed. Men hvem bliver saa den næste? Nr. 9 med 250 pers. St. eller den, som Partiet har sat som Nr. 2. Det gør Nr. 2, Lars Frederiksen. I følge sin Stilling paa Listen har han Ret til at faa sine 10 pers. St. supleret med Listestemmer, saa længe der er nok at tage af. Han er altsaa valgt med 10 pers. St. + 191 Listest. Nu er der saa $490 - 191 = 299$ Listest. tilbage.

Derefter ser vi paa Nr. 3, Sofie Larsen, hvis Stilling paa Listen giver Ret til det næste Hold Listestemmer; hun mangler 171 St. ($201 - 30$), dem tager hun fra Resten 299 Listestemmer. Saa er der $299 \text{ St.} - 171 \text{ St.} = 128 \text{ St.}$ tilbage.

Kan Nr. 4 med sine 10 pers. St. blive valgt ved Hjælp af dem? Nej. $10 \text{ pers. St.} + 128 \text{ Listest.} = 138 \text{ St.}$ er mindre end Nr. 9.s pers. Stemmatal. Altsaa Anna Vedel bliver valgt paa sine 250 pers. St. paa trods af Partiopstillingen. Nr. 9 er Kvinde og er sat som Lokkemad, det kender vi saa godt. Efter den gamle Valglov, var hun ikke blevet valgt, mange Kvinder havde maaske dengang som nu stemt paa Listen for hendes Skyld, men Stemmerne kom blot ikke hende til Gode, men dem der stod højere oppe.

Hvem bliver saa den 5. valgte? Vi maa igen se paa Nr. 4 blandt de opstillede.

$10 \text{ pers. St.} + 128 \text{ Listest.}$, det giver 138 St., men Nr. 7 har 140 pers. St. og er valgt uden Listest. Derefter kommer Turen til Nr. 4, skønt Vælgerne tydeligt nok foretrækker Nr. 5, som har 120 pers. St. mod Søren Sørensens 10 pers. St.

Altsaa valgte blev:

Marius Povlsen m. 260 pers. St. + 0 Listest. som Nr. 1.

Lars Frederiksen > 10 >> +191 >> - 2.

Sofie Larsen > 30 >> +171 >> - 3.

Anna Vedel > 250 >> +0 >> - 4.

Erik Eriksen > 140 >> +0 >> - 5.

Søren Sørensen > 10 >> +128 >> - 6.

Som De ser, deler den nye Valglov Magten mellem Partiet og den enkelte Vælger. At der er noget skævt endnu, ser man deraf, at han med de 120 personlige Stemmer maa vige pladsen for ham med de 10 personlige Stemmer. Fuldt Vælgerstyre faar vi først, naar vi faar fri Opstilling, d. v. s. Opstilling uden Numerering fra Partiets Side. Det bliver da de menige Vælgere, der faar hele Afgørelsen. Naa, men et Stykke paa Vej er vi altsaa i Følge det, vi har set.

For Hvad skal Kvinderne nu lære af dette? For det første skal vi som hidtil, ja i langt større Udstrækning end hidtil, sørge for at faa Kvinder højt op paa Listen. Sofie Larsen, som var Nr. 3, blev valgt, uagtet hun kun havde 30 pers. St.

Den anden og mindst lige saa vigtige Lære er den, at skulde det trods alt ikke lykkes os at faa Kvinderne paa sikre Pladser, saa kan vi endda klare det. Nr. 7 og Nr. 9 blev valgt til Trods for, at de af Partiet var stillet paa usikre Pladser. Hvorfor? Fordi de havde de mange pers. St. De pers. St. kan intet Partistyre i Verden hindre os i at give. I Stemmerummet er man sin egen Herre. Altsaa naar Kandidatlisten er færdig, og vi her har gjort, hvad vi kunde, saa bliver det næste at sørge for, at Kvinderne paa Listen, særlig de, der staar langt nede, faar mange personlige Stemmer og derved opnaar Valg.

Men hvis man nu slet ikke vil gaa med til at sætte de Kvinder paa Listen, som Kvinderne ønsker? Er der saa noget at gøre? Ja, ogsaa der er et Fremskridt at notere, Kvinderne kan selv lave en Liste og søge Listeforbund med Mændene indenfor deres Parti. Stillerne paa begge Lister skal være enige, for at Listeforbund kan anmeldes, men der vil i Almindelighed ikke være noget i Vejen fra Mændenes Side, da man paa denne Maade undgaar det Stemmespild for Partiet, der ellers vilde blive Følgen. Men Kvinderne maa være lidt snare i Vendingen. De maa ikke i sidste Øjeblik lade sig bevæge af Forhold, som kunde gøre det ønskeligt, formaalstjenligt eller hvad det nu hedder, at en Kvinde rykker et »lille« Stykke ned. I saa Tilfælde vilde det være uhyre nyttigt at have en Liste

med Stillere (der skal være 5 og maa ikke være over 15) parat, Har Kvinderne forberedt et saadant Forslag, som de jo nu kan gennemføre uden i nogen Maade at svigte deres politiske Meningsfæller, saa kan Mændene vælge.

Som De ser, er vi nu ganske anderledes stillet ved de kommunale Valg, end vi hidtil har været. Og det er nødvendigt, at vi tager os sammen og benytter os deraf. Vedbliver den Udvikling i nedadgaaende Linie, vi er inde paa, vil kvl. Medlemmer i Kommunalraadene snart være en »saga blott« Jeg behøver kun at minde om det kendte Forhold, at i

1909 valgtes 127 Kvinder

1913 > 136 >

1917 > 114 >

1921 > 98 >

1925 > 88 >

48 Mandater tabt af et meget kummerligt Antal. siden vi i 1913 stod højst. Det er ikke meget opmuntrende.

Af de 10 Mandater vi mistede sidst, falder de 9 paa Landkommunerne, hvor det i det hele med Hensyn til kvl. Kommunalraadsmedlemmer ser mest fattigt ud. At vi tabte Mandater ogsaa sidste Gang, er saa meget beklageligere, som vi den Gang gik til Valg efter Valgloven af Marts 24. Men vi kendte den ikke, og vi brugte den ikke.

Det er det, der ikke maa ske en Gang til. Det er saa overordentlig betydningsfuldt, at vi faar Kvinder ind i de kommunale Raad, baade for Kommunernes Anliggender i Almindelighed og for Kvindernes egen Skyld, saaledes at vi kan faa de Rettigheder, vi har paa Papiret, ført ud i Praksis og ogsaa for, at Kvinderne derigennem kan blive trænedede til Arbejdet i det politiske Liv. Og — last not least — benytter vi ikke de Rettigheder, Valgloven giver os, og som gaar i den Retning, vi har ønsket, hvorledes kan vi da arbejde videre for yderligere Ændringer i samme Retning i den kommende Tids Valglove? For det maa vi endelig ikke glemme, der er langt igen til den ideelle Valglov. Jeg vilde

meget nødig, De skulde tro, at jeg mener, alt nu er saare godt, det gør jeg langt fra, men jeg mener kun — og her er jeg i Overensstemmelse med den øvrige Fællesstyrelse at Tiden ikke nu er inde til at forlange mere med Hensyn til den komm. Valglov, men til for Alvor at gøre Brug af det, vi har naaet.

Noget anderledes stiller det sig med Hensyn til den politiske Valglov. Om den er der stadig Uro, og lidt før eller senere vil den komme til Behandling, rimeligvis allerede i den kommende Rigsdagssamling. Derfor — har vi ønsker og Krav med Hensyn til den — vil det være klogt i Tide at gøre dem gældende.

Den Fri Valgret, som efter min Mening er det Maal, vi skal stile imod, naas ikke med een Gang, men Skridt i den rigtige Retning kan vi gøre og har vi allerede gjort i Valgloven af 1920 med paafølgende Ændring.

For at vi kan have disse Forhold paa rede Haand og saaledes faa mere Udbytte af en paafølgende Diskussion, vil jeg ganske kort give et Resumé af, hvorledes Valglovsspørgsmaalet har udviklet sig, siden vi Kvinder kom med.

Samtidig med den ny Grundlov af 5. Juni 1915 vedtoges en Lov om Valg til Rigsdagen. I denne søgte man at rette lidt paa de værste Meningsløsheder i den hidtidige Valglov, nogen Ændring, der gik til Bunds, blev det ikke.

Indtil 1915 brugte man ved Valg til Folketinget, den Valgmaade, som officielt hedder Flertalsvalg i Enkeltmandskredse, men som rettelig fortjener Navnet Bunkemetoden, idet den gaar ud paa, at den Kandidat er valgt, som har den største Bunkes Stemmer, ganske bortset fra, om hans Modkandidater tilsammen har langt flere Stemmer end han, ja, han kunde efter den Valgmaade godt repræsentere en Kreds, selv om han havde langt det største Antal af dens Vælgere imod sig. Var der f. Eks. afgivet 9000 St., og der var 4 Kandidater, saa mange kunde der godt være allerede den Gang, nu er der gerne flere — saa var den Kandidat valgt, der havde blot een Stemme mere end nogen af de andre. Lad os sige, at A. faar 3000 Stemmer, og Resten af de 9000 St. er fordelt saaledes, at ingen af de andre faar mere end 2999 St., saa er A. valgt, trods det at hans Modkandidater tilsammen har dobbelt saa mange Stemmer som han. Og det vil ikke blot sige, at 6000 Vælgere mod 3000 har tilkendegivet, at de ikke ønsker A. valgt, men tillige, at de har tilkendegivet, hvem de foretrækker for ham, som blev valgt. Dette blev man dog efterhaanden klar over var for galt, og saa kom den ny Valglov af 1915.

København gjorde man til een Kreds med Forholdstalsvalg. Ude i Landet beholdt man de 93 Enkeltmandskredse med Flertalsvalg, men til de mange urepræsenterede Stemmer gav man et vist Antal Tillægsmandater, 10 til Øerne, 13 til Jylland. Derved naaede man at raade Bod paa den talmæssige Uretfærdighed, men andre uheldige Forhold blev Følgen. De Stemmer, som var givet til Dumpekandidater, gik i Partikassen, herfra blev de givet ud til andre Kandidater, ganske vist af samme Partifarve, men dog til Kandidater, som de paagældende Vælgere maaske slet ikke ønskede at lade sig repræsentere af.

Hvor demoraliserende en saadan Fremgangsmaade er, behøver jeg næppe at paavise. Vanskeligt er det for Vælgeren at vedligeholde sin Interesse, naar han erfarer, hvor problematisk hans Indflydelse er. Og den der er valgt paa et Tillægsmandat — ja, han svæver saa underligt i Luften, han ved ikke, hvem der har valgt ham, han ved ikke hvem han repræsenterer, eller hvem han skal staa til Regnskab for sine Handlinger.

Da denne Lov var brugt een Gang, nemlig ved Valget 1918, viste det sig, at den gav saa meningsløse Resultater, at man var nødt til at tage den op til fornyet Behandling. Denne stod paa i c. 2 Aar fra 1918 til 11/4 1920.

Ved Fællesmødet i Horsens 1919 udtalte vi, hvilke Principper vi ønskede, der skulde blive de raadende, nemlig:

- a) at man ved den forestaaende Ændring af Valgloven indfører Forholdstalsvalg i store Kredse (Amtskredse),
- b) at man indfører en Afstemningsmaade, som tillader Vælgerne ikke blot at stemme paa en Liste i sin Helhed, men paa en enkelt Person paa Listen, saaledes at den Kandidat, som har det største Stemmetail, betragtes som første paa Listen, den med det næststørste Antal Stemmer som den næste og saa fremdeles,
- c) at man opretholder Tillægsmandaterne, men sletter Bestemmelsen om de 10,000 Vælgere som Betingelse for Andel i disse, og at man med Tillægsmandaternes Fordeling betragter hele Landet som een Valgkreds.

Det lyder næsten utroligt, men da Valgloven endelig kom 11/4 — 14 Dage før hint berømmelige Paaskevalg 1920, var disse krav i nogen Maade sket Fyldest.

De 93 Valgkredse var bleven til 20 Amtskredse — altsaa vi fik, som vi ønskede det, store Kredse; vi ønsker dem blot stadig eudnu [sic] større.

Hvilke Fordele byder da de store Kredse med Forholdstal efter den i Resolutionen paakrævede Fremgangsmaade? Ja, jo større kredse jo større Valgfrihed har den enkelte Vælger. Medens han før, hvis han hørte til et Parti, paa den saakaldte Valgdag slet intet Valg havde, men kun havde at sætte Kryds ved den af Partiet opstillede Kandidat, saa faar han nu Lejlighed til at vælge mellem en Række Kandidater. I de nuværende Amtskredse kan hvert Parti opstille 4–5–6 Kandidater. Bliver Kredsene større, vokser dermed kandidaternes Antal, Valgfriheden bliver større, de urepræsenterede Stemmer for hele Landet færre, og de berygtede Tillægsmandater mindre og mindre paakrævede.

Naa, nu er vi altsaa inde paa en Udvikling mod større Kredse, men vi beholdt de gamle Valgkredse som Opstillingskredse, og det virker forvirrende. Kvinder saavel som Mænd føler sig forpligtede til at stemme paa den Kandidat, der er opstillet i deres kreds. Et altfor lille Procenttal har gjort Brug af den saakaldte udvidede Stemmeret, d. v. s. Retten til at stemme paa hvem man vil af alle de i Amtet opstillede Kandidater. Ikke i et eneste Amt har Kvinderne sørget for at faa opstillet en kvinde, som de, om de ønskede det, kunde samles om fra hele Amtet. Det kan gøres inden for hvert Parti, og det kan gøres — vel nok med mindre Held — uden for Partierne, der er en Mulighed her, som vi endnu ikke har forsøgt at udnytte. Men maaske kommer det, Der er en stigende, om end svagt stigende Tendens til at benytte sig af den udvidede Stemmeret.

Mange Forhold virker hæmmende, den sædvanlige Træghed overfor det ny, gamle Vaner og ganske særlig Pressens og Fagpolitikernes Uvilje mod at belære Folk i saa Henseende. Alligevel ligger Forholdene saaledes, at medens der ved det første Valg i 1920 kun var 6,2%, der stemte paa en anden end Opstillingskredsens Kandidat, saa er dette Tal fra Valg til Valg vokset til 8,3% d. v. s., nu er der 1/12 af Vælgerne, som har stemt uden for Opstillingskredsen. I Virkeligheden er dette Tal noget større, idet de statistisk bearbejdede Tal kun stammer fra de 4 store Partier. De smaa Partier har i meget udstrakt Grad benyttet sig af den udvidede Valgret.

Saa er der endnu en Ændring, som er værd at omtale. I den første Valglov af 1920 § 26 hedder det, at Partiet skal anmelde »i hvilken Rækkefølge de Partiet tilfaldende Stemmer i Amtskredsen (Storkredsen) vil være at overføre til de forskellige Kandidater ...« I Ændringen, der kom nogle Maaneder senere hedder det kan og ikke skal. Hermed er vi inde paa den frie Opstilling, som er saa

tiltalende, det bliver ikke et Faatal — en Klike — som har Afgørelsen — det bliver Vælgerne gennem det større el. mindre Stemmetal, de giver de enkelte Kandidater. Det, der her er sket er en Indrømmelse over for det, vi i vort andet Punkt paa Horsensresolutionen ønskede.

Vi har altsaa faaet en bedre form for Forholdstalsvalg i større Kredse, men Opstillingskredsene er i Vejen, og Kredsene er ikke store nok, Bestemmelsen om de 10,000 er vi heller ikke bleven fri for. Endelig er der en tilsyneladende lille Ting, som vi gerne vil have ændret.

I § 28 staar, at ingen maa melde sig til samtidigt Valg i de forskellige amtskredse (Storkredse). Dette ønsker vi forandret saaledes, at en Kandidat kan lade sig opstille samtidig i flere Kredse. Med Forholdstalsvalg i store Kredse, fri Opstillings Ret til samtidig Opstilling i flere Storkredse og Slettelse af Bestemmelsen om de 10,000 nærmer vi os det, som før eller senere vil komme — Landet som een Valgkreds.

Kilde

Kvinden og Samfundet Nr. 18 S. 205-207 + Nr. 19. S. 217-219

Kildetype

Dokumentation i avis, magasin e.l.

Tags

Foredrag, Kvindebevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/hulda-pedersens-foredrag-om-kvinderne-og-valgloven-1927>